

GRAD-GYENGE ANIKÓ

SZERZŐI JOG ÉS HÁZASSÁGI VAGYONJOG

BEVEZETŐ MEGJEGYZÉSEK

A szellemi alkotás mindig nagyon személyes tevékenység, így a keletkező szerzői jogok is szorosan a szerző személyéhez kötöttek. Ezekről a jogokról az általános jogát ruházási tilalom következtében csak igen szigorú törvényi korlátok között, kivételes jelleggel lehet rendelkezni.

Az alkotó által kötött házasság viszont nem csak az alkotó tevékenységét, a kreativitást tudja érdemben befolyásolni, de a házassági vagyonszövetség keletkezése, fennállása és megszűnése, illetve a házasságban élő szerző halála, adott esetben végintézkedése a művein fennálló szerzői jogokra, és különösen azok gyakorlására jelentős hatással bírhat.

Több okból tartottam vizsgálatra érdemesnek a szerzői jog viszonylagos forgalomképtelenségének és a házassági vagyonszövetség, illetve az öröklési jog adta szabadságoknak az összemérését.

Először is a gazdasági rendszerváltást követően jogilag is megnyílt a lehetőség a jelentős családi vagyonok létrehozására, és ezekben a vagyonokban ma már a nem hagyományos vagyonelemek is nagy jelentőséggel bírnak.¹ Másodsorban az utóbbi időben mélyreható változások mennek végbe a családi viszonyokban is (igen magas az aránya a házasság nélküli együttélési formáknak, de a többszöri házasságnak is), ami a házassági vagyonszövetségi kérdések jelentőségének növekedését hozza magával. Harmadsorban az elmúlt harminc évben a szellemi alkotásokkal kapcsolatos jogi és közgazdasági gondolkodásban teret nyert ezek üzleti jelentősége és vagyoni értéke.^{2,3}

Mindebből következően pedig erősödni látszik az a tendencia, hogy a szerzők a nagyobb vagyoni értékkel bíró műveiket, az azokon fennálló jogokat jóval tudatosabban kezelik: például elsősorban közteher optimalizálási és költségelszámolási okokból apportként viszik be őket valamely társaságba. Ugyanakkor akár másképp is növekedhetne a tudatosságuk: például indokolt lenne, hogy házassági vagyonszövetségi szerződésben, vagy akár végintézkedésben rendelkezzenek róluk. Bár ezek gyakorisága hasonlóan alacsony ahhoz, hogy egyébként a felek milyen arányban kötnek házassági vagyonszövetségi szerződést vagy tesznek végintézkedést.

A vizsgálat szükségességét indokolta az is, hogy a szerzői jog és a házassági vagyonszövetség, valamint az öröklési jog kapcsolatát igazán mélyrehatóan a '70-es években, vagyis egészen más társadalmi, gazdasági, és szociális viszonyrendszerben elemezték utoljára.⁴

SZERZŐI SZEMÉLYHEZ FÜZŐDŐ JOGOK ÉS A HÁZASSÁGI VAGYONJOG KAPCSOLATA

A Csjt. régi és a Ptk. új házassági vagyonszövetségi rendelkezései egyaránt a szerzeményi közösségi elvet helyezik előtérbe,⁵ a vagyonszövetség körébe pedig nem csak dolgok, hanem egyes vagyoni értékű jogok, jogosultságok (és kötelezettségek) is tartozhatnak.⁶

Az általános személyhez fűződő jogoknak a házassági vagyonszövetség szempontjából való értékelésénél a következőket kell megfontolni. A polgári jogi személyiségi jogok általában nem tekinthetők vagyoni értékű jogoknak, nem is a házasság alatt keletkeznek, hanem ezeket „hozza magával” a házastárs. Vagyis már csak ebből fakadóan is kivételesek, és különvagyoni jellegűnek kell őket tekinteni. Ugyanakkor nem kizárt, hogy némelyiknek egyes személyek esetében vagyoni értéke van, vagy az idők

¹ *Kisfaludi András*: „Társasági tagsági jogok a hagyatékban” Magyar Jog 1991/3. 149. o.

² Ennek ékes példája az USA és Magyarország közötti 1994-es megállapodás (1993/26. Nemzetközi Szerződés a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma közigazgatási *államtitkárságtól*. Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és az Amerikai Egyesült Államok Kormánya között a szellemi tulajdonról), és ezzel egyidőben a TRIPS-megállapodás (A szellemi tulajdonjogok kereskedelmi aspektusairól szóló Marrakesh-ben 1994. április 15-én aláírt egyezmény. Magyarországon kihirdette az 1998. évi IX. törvény) aláírása, majd ratifikációja.

³ *Faludi Gábor*: A felhasználási szerződés. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 2000.

⁴ *Benárd Aurél – Tímár István*: A szerzői jog kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973.

⁵ A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) 27. §, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 4:37. § (1) bekezdés.

⁶ Ptk. Indokolás a Tulajdonjog tárgyai című fejezethez. Ld. a bírói gyakorlatból BDT 2012.2754.

során vagyoni értéke keletkezik (például egy ismertté váló színész képmásának).

A szerzői személyhez fűződő jogoknak sokkal nagyobb valószínűséggel van önálló vagyoni értéke, mint az általános polgári jogi személyiségi jogoknak, még ha ezek közül is inkább csak a névfeltüntetés joga, illetve a nyilvánosságra hozatal joga viselkedhet vagyoni értékű jogként. Ezt az is alátámasztja, hogy ugyanilyen jellegű jogokkal részben az előadóművész is rendelkezik, akinek a védett teljesítménye tekintetében a kép- és hangfelvételhez való joga is különös jelentőséggel bír, sőt az ő esetükben igen gyakran e két területhez tartozó jog szinte elválaszthatatlanul fonódik össze egymással. Ez utóbbi jogosulti csoportnál ebből fakadóan ráadásul sosem lehet teljesen tisztán elkülöníteni, hogy a teljesítmény hasznosításához adott felhasználási engedély, vagy éppen a személyhez fűződő jogi hozzájárulás milyen arányban illeszkedik a fizetett ellenértékhez (ami így csak részben jogdíj).

Ha viszont a szerző a házassága idején alkot, akkor a szerzői személyhez fűződő joga is ekkor keletkezik, aminek szinte minden esetben van önálló vagyoni értéke is.

Ez a korlátozott forgalomképesség egyes szerzői személyhez fűződő jogok esetében kifejezett törvényi rendelkezés alapján is fennáll: a munkaviszonyban alkotott művek tekintetében, a felhasználónak adott fellépési lehetőség esetében, a *ghostwriter-szerződések* esetében a névfeltüntetés vonatkozásában, az álnéven és anonim módon megjelent művek esetében és a felhasználási engedély visszavonása tekintetében.⁷

Ugyanakkor álláspontom szerint a szerzői személyhez fűződő jogok még ezen, az általános személyiségi jogoktól részben eltérő sajátosságaik ellenére sem kerülhetnek a közös vagyomba, bármennyire hiányzik az erre vonatkozó kivételi rendelkezés a Ptk.-ból.

A Ptk. alapján kifejezetten nem kerülnek a közös vagyomba egyes, a személyiséghez, a személyiségi jogokhoz szorosan kötődő vagyonelemek (szokásos értékű személyes használati tárgy, személyiségsérelemért kapott juttatás), továbbá ebbe a különvagyoni körbe tartoznak a szellemi tulajdonjogok, köztük a szerzői jog vagyoni jogi elemei is. Ebből akár az a helytelen következtetés is adódhatna, hogy mindezekkel szemben a személyhez fűződő jogok közös vagyoni körbe tartoznak.⁸

Ugyanakkor ha azt tekintjük, hogy a személyt ért sérelemért kapott juttatást is már eleve a különvagyomba tartozónak tekinti a Ptk., akkor aligha lehet vitás, hogy a *de minimis a maiore* elv alkalmazásával oda kell eljutni, hogy a különvagyoni körbe tartozónak kell tekinteni magukat a (szerzői) személyhez fűződő jogokat is.⁹

Talán nem túlzás arra a következtetésre jutni, hogy abszurd lenne eltérő következtetést levonni, és megosztani a házastársak vagyonával együtt a bontáskor az alkotói személyhez fűződő jogokat.

SZERZŐI VAGYONI JOGOK ÉS A HÁZASSÁGI VAGYONJOG

A Ptk.¹⁰ a korábbi Csjt.-hez¹¹ hasonlóan a közös vagyomba tartozó jogok köréből csak azokat a szellemi tulajdoni (köztük szerzői) vagyoni jogokat veszi ki, amelyek olyan teljesítményen állnak fenn, amelynek létrehozója az egyik házastárs, feltételezhetően elsősorban ezek személyiséghez kötődése miatt.

Érdemes itt megjegyezni, hogy a szellemi tulajdonjogoknak egyébként – éppen a szerzői jogot kivéve – jórészt nincs semmi olyan szorosan személyhez tapadó sajátosságuk, amelynek alapján ne kerülhetnének közös vagyomba, ráadásul általában teljes mértékben forgalomképesek is. Egy szabadalom vagy egy védjegy rendszerint nem a feltaláló vagy a grafikus javára védett, egy földrajzi árujelző eleve nem is konkrét személyhez kapcsolt jog.

A szellemi tulajdonjogok különvagyoni jellegét azokban az esetekben, ahol a forgalomképesség egyébként fennáll, talán még indokolhatná az, hogy jellemzően közhiteles, konstitutív nyilvántartás alapján állnak fenn, amely a jogosult személyét is tanúsítja, ilyen módon pedig nem elfogadott általában, hogy ezt a közhitelességet a házasság derogálja. Mindenesetre ez sem lenne példa nélküli még ha ez – igen ritka kivételként – éppen a házastárs ingatlan-nyilvántartáson kívüli tulajdonszerzése körében elfogadott is a magyar jogban.

Mindazonáltal ezek a jogok a hatályos szabályozás alapján a különvagyon részét képezik, kivéve ebből a vagyonközösség fennállása alatt esedékes díjakat (jogdíjakat, díjigényeket), mivel azokra a főszabály, azaz a vagyonközösség vonatkozik.¹²

Ennek alapján különösen problematikusak azok a szerzői művek, amelyeket a házastársak közösen alkotnak, ugyanis ebben az esetben a hozzájárulások jellegétől függően egyetlen közös szerzői jog (közös mű), vagy különálló, de egyes esetekben szükségszerűen együttesen gyakorlandó jogok (összekapcsolt mű) keletkeznek. Az előbbi esetben alakul ki az a meglehetősen különös helyzet, hogy a közös művön fennálló, közös és egyetlen szerzői jog a hozzájárulások arányában mégis különvagyomba tartozik,¹³ míg az utóbbi esetben ugyan a jogok különvagyomba tartozása egyértelműbb, de azokat a felek,

⁷ A szerzői személyhez fűződő jogok forgalomképessége tekintetében lásd *Faludi Gábor*: Hungary. In: *Kevin Garnett Q. C. – Gillian Davies*: Moral Rights. Sweet and Maxwell, London, 2010, 532. o.

⁸ *Boros Zsuzsa – Kátóné Pehr Erika – Kőrös András – Makai Katalin – Szeibert Orsolya*: Polgári jog. Családjog. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2013, 88. o.

⁹ *Menyhárd Attila*: Forgalomképes személyiség? In: *Menyhárd Attila – Gárdos-Orosz Fruzsina*: Személy és személyiség a jogban. Wolters Kluwer, Budapest, 2016, 80. o.

¹⁰ Ptk. 4:38. § (1) bekezdés c) pont.

¹¹ Csjt. 27. § (1) bekezdés utolsó mondat.

¹² Tekintsünk el attól a nyelvi sutaságtól, amely szerint a szellemi tulajdon hozná létre a házastárs, nem a szellemi tulajdonjog oltalma alá tartozó alkotást.

¹³ Ez következhet a vagyonközösség definíciójából is, mivel ezt az esetet együttesen szerzett vagyonnak lehet tekinteni. Ptk. 4:37. § (1)–(4) bekezdés. *Vékás Lajos – Gárdos Péter* (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014. 680. o.

akár házások, akár elváltak, csak együtt fogják tudni gyakorolni.

Figyelni kell arra is, hogy a Ptk. ugyanakkor csak az egyik házastárs által létrehozott alkotásokon keletkező jogok tekintetében állapítja meg a különvagyoni jellegét, amiből viszont az következik, hogy azok a szellemi tulajdonjogok, amelyek átruházás útján kerülnek valamely házastárs tulajdonába, a közös vagyona tartoznak. Mégsem tartoznak ide viszont a mástól halál esetére szerzett, vagyis örökölt vagyoni jogok, mivel azok az egyik házastárs által öröklés útján szerzett más vagyonelemekhez hasonlóan a különvagyona kerülnek. A közös művön fennálló vagyoni jogok besorolása egyébként a vagyonmegosztásnál és az öröklésnél bírhat különös jelentőséggel: ha közös vagyona tartoznának, akkor a vagyonmegosztásnál általában a szerzéssel keletkezett közös tulajdonban való fele-fele arányban szereznének hányadot, lényegében függetlenül a tényleges hozzájárulás mértékétől, illetve öröklés esetén is a túlélő házastárs a törvényes öröklés rendjének megfelelő arányú részben maradna jogosult, és ez sem mindig tükrözné a tényleges hozzájárulása mértékét.

A szellemi alkotás hasznosításából származó, a házassági vagyonszövetség fennállása alatt esedékessé váló (de nem feltétlenül ez idő alatt keletkezett!) díjakat (akár kizárólagos jog gyakorlásából fakadó jogdíjakat, mint a könyvkiadás után járó jogdíj, akár engedélyezési jog nélküli díjigényeket, mint a reprográfiai díj) a Ptk. szerint a közös vagyona kell sorolni. Itt egyedül a díj esedékessége döntő: azaz mindegy, hogy az a vagyonszövetséget megelőzően vagy annak fennállása alatt keletkezett műből, illetve annak milyen felhasználásából származik. Ez a megoldás egyébként megfelel annak a szabálynak, amely szerint a különvagyona tartozó vagyontárgy haszna – a költségek levonása után – a közös vagyont gyarapítja.¹⁴ (Megjegyezhető, hogy ez a szabály önmagában is elég a szellemi tulajdonjogok engedélyezéséből fakadó díjak közös vagyona sorolásához, hiszen ezek teljesen egyértelműen a különvagyona hasznainak tekinthetők.)

Fontos itt még megjegyezni, hogy a jogosulti díjigények esetében nincs a szerzőnek engedélyezési joga (amely egyértelműen indokolná a különvagyoni jellegét), emiatt a díjigények közelebb vannak ahhoz, hogy eleve a közös vagyona tartozzanak, de eredendő kizárólagos jogi jellegük (azaz hogy mindegyik visszavezethető valamely kizárólagos jogra) és főszabályként vett forgalomképtelenségük miatt nem lehetséges mégsem, hogy a házastárs rájuk az aktuális, esedékes díjakon túlmutatóan is igényt tarthasson.

Ez a szabály már a Csjt. idején is kapott kritikát: *Petrik* szerint méltánytalan, ha a szerző a művet esetleg kifejezetten a házastársa erkölcsi, anyagi támogatásával alkotta meg, aki a későbbiekben ebből semmilyen előnyhöz nem juthat.¹⁵ Az csak tovább fokozhatja a méltánytalan-

ságot, ha a szerző újránházásodik és a mű e második házasság alatt esedékessé váló felhasználási díjai az új házastárral fennálló közös vagyona kerülnek. *Oroszi Ferenc* Petrikét kiegészítő álláspontja volt az, hogy a helyes szabályozási megoldás egyébként ilyen esetekben az lenne, hogy ha a házasság megszűnése után bármikor befolyó díjból is annak fele a volt házastársat illetné.¹⁶ A Csjt.-t az új Ptk. előkészítése során értékelő *Tóthné Fábrián Eszter* utal rá, hogy igazságosabbnak látszott az alkotás idején a szerzővel élő házastárs részletetése a díjából a házasság megszűnését követően is, mivel „az alkotással járó anyagi és egyéb terhek is rendszerint azt a családost sújtják, amelyben az alkotó létrehozta a művét (...), az élet azonban általában nem igazolja ezt a feltételezett lovagias szándékot.” A hivatkozott tanulmány felvetette, hogy az új Ptk.-ban indokolt megoldásnak látszana bevezetni, hogy a főszabály alóli kivételként a bírónak lehetővé kellene tenni, hogy másként is dönthesen. Ez a kivétel azonban végül nem került be a Ptk. szabályai körébe.¹⁷ Ma a korábbi házastárs részesítésére a befolyó díjából csak úgy van lehetőség rá, hogy az új házások a saját vagyonszövetségükben különvagyona utalják a díjakat (vagy azok egy részét) és ezt követően lehet a régi házastárral olyan megállapodást kötni, amelynek alapján továbbra is részesül a díjából, illetve az új házastárs kifejezett egyetértésével lehet megkötni ilyen szerződést a régi házások között.

A Ptk. csak az egyik házastárs által létrehozott alkotásokon keletkező jogok tekintetében állapítja meg a különvagyoni jellegét, ezért szükségszerű, hogy azok a szellemi tulajdonjogok, amelyek viszont átruházás útján kerülnek valamely házastárs tulajdonába, eltérő megállapodás hiányában a közös vagyona tartoznak. Itt nincs semmi olyan szempont, amelynek alapján indokolt lenne ezeknek a szerző házastárs személyéhez kötése, legfeljebb a fent említett közhitelesség, mivel ez végső soron azt eredményezi, hogy a közhiteles nyilvántartásbeli bejegyzés is csak az engedélyezési jog egyik jogosultját illeti meg. (Ezt az enyhíti, hogy a gyakorlatban vagyoni jogok szerzése nem tipikus természetes személyként, ilyen esetben inkább valamely, a házások egyikéhez kötődő társaság válik jogosulttá.) Sajátos ellentmondást keletkeztet itt is, hogy bár az élők közti szerzéssel szerzett, eredetileg mást illető jogok tekintetében azok közös vagyona tartozása valósul meg, nem tartoznak azonban ide a mástól halál esetére szerzett, vagyis örökölt vagyoni jogok, mert azok az egyik házastárs által egyébként öröklési jogi úton szerzett vagyonelemekhez hasonlóan a különvagyona kerülnek, mivel itt az örökölt vagyona vonatkozó szabály alól nem ad kivételt a jogalkotó.

Bár a házassági vagyonszövetség túri azt, hogy a felek eltérően állapodjanak meg házassági vagyonszövetségükben arról, hogy mely vagyonelemeket kívánják közös

¹⁴ Ptk. 4:38. § (2) bekezdés.

¹⁵ *Petrik Ferenc* (szerk.): A szerzői jog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990. 71. o.

¹⁶ *Benárd Aurél – Tímár István*: A szerzői jog kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973. 120. o.

¹⁷ *Tóthné Fábrián Eszter*: Javaslat a házassági vagyonszövetség újraszabályozására. A házastársak és az élettársak vagyonszövetségei. Acta Conventus de Iure Civili Tomus XII. Szeged, 2010. 17. és 41. o.

és melyeket különvagyonban tartani, arra az átruházási tilalom miatt jogszerű lehetőség még sincs, hogy a csak az egyik házastársat megillető, saját művön fennálló szerzői jogról úgy rendelkezzenek, hogy az a közös vagyonba tartozzon. Ez csak egyes, a törvény által kifejezetten forgalomképesé nyilvánított szerzői vagyoni jogok esetében (pl. filmalkotáson, reklámművön fennálló jogok tekintetében) lehetséges.

A házastársnak a vagyoni jogokból való részeltetése a szerzői jogok élők közötti átruházhatatlansága okán van kizárva (természetesen kivételek az Sztj.-ben az átruházás lehetőségével megnevezett művek jogai), de látni a gyakorlatban – nem jogszerű és számos visszaélésre okot adó – példát arra, hogy a szerző a házastársával megosztja a jogát (például közös jogkezelő szervezetnél történő műbejelentésben is deklaráltan elismerve az ő – egyébként nem valós – szerzőségét is).

Annak különben nem lenne semmilyen akadály, hogy a vagyoni szerződés a vagyoni jogokból származtatott felhasználási jogokat bevigye a közös vagyonba, de mivel ennek elsődleges célja lényegében a felhasználási engedély fejében befolyó díjakban való osztozás lenne, amelyek viszont az általános szabály szerint egyébként is a közös vagyonba tartoznak, ennek mégsem lehet túl nagy gyakorlata.

Az sajátos helyzetet eredményezhet, ha a házastárs valamely átruházható vagyoni jogát úgy osztja meg a házastársával, hogy átruházza rá (vagy társszerzőként quasi megosztja vele). Ebben az esetben ugyanis a nála maradó jogok különvagyonban maradnak, míg az átruházott jogok (mivel azok nem a szerző személynek a személyéhez tapadó vagyoni jogok, amelyek ilyen módon különvagyonba tartoznának) a fentiek alapján a közös vagyonba kerülnek, hiszen nem a vevő saját személyében keletkezett vagyoni jogai. Így pedig valójában nagyon nehéz megosztani a házastárssal az átruházható jogokat.

Mindezek miatt néhány nagyon sajátos esettől eltekintve a házassági vagyoni szerződések inkább csak arra terjednek ki, hogy a díjak mégse tartozzanak közös vagyonba, illetve a házassági vagyoni szerződés lehet az elsődleges eszköze annak, hogy a díjjal kapcsolatos, későbbi új házasodás okán kialakuló méltánytalanságok kiküszöbölhetők legyenek.

Szellemi tulajdonjogok esetében nem ritka, hogy az alkotó a művet nem magánszemélyként, hanem valamely társaság munkavállalójaként, munkaköri köteletség alapján alkotja.

A munkavállalóként alkotott művek vagyoni jogai a megfelelő feltételek fennállása esetén a munkáltatót illetik,¹⁸ a munkavállalót ebből esetlegesen megillető díjak az előző fejezetben említett feltételek mellett a közös vagyonba fognak tartozni.

Szerzői művek esetében nem ritka, hogy az alkotó a művet nem magánszemélyként, hanem valamely társaság tagjaként alkotja vagy az alkotást követően a műpéldányt, illetve a művön fennálló vagyoni jogokat, esetleg

az azokból származó felhasználási jogokat valamely társaságba apportálja. (Azokban az esetekben, amelyekben nincs átruházásra lehetőség, csak felhasználási jog apportálható. Azokban az esetekben pedig, ahol a díjigény nem átruházható, ott értelemszerűen nem lehet arról beszélni sem.) A jelen tanulmányban azzal a helyzettel foglalkozunk, amikor a társaságnak a szerző maga is tagja.

A gazdasági társaságba bevitt felhasználási vagy – ahol ez is lehetséges – a vagyoni jogok a társaságnak a tagokétól *elkülönülő vagyonába tartoznak, mindaddig, amíg fennállnak vagy más módon meg nem szűnnek* (pl. a felhasználási szerződés hatálya meg nem szűnik).¹⁹ Értelemszerűen következik ebből, hogy a társaság vagyonába tartozó jogok sem a taghoz tartoznak, hanem a társaság válik a jogosultjukká, ilyen módon is teljesnek mondható az elkülönülés.²⁰ Ebből következik az a kérdés, hogy milyen hatása lehet egyáltalán a házastársi vagyonra, ha valamely házastárs nem természetes személyként, hanem társaság tagjaként hozza létre és/vagy hasznosítja a létrehozott szerzői művet? Általában megállapítható, hogy ilyen módon a társaság vagyona a házastársi vagyonközösség szempontjából sem bír jelentőséggel, a bevitt jogok és az azok hasznosításából származó bevételek is közvetlenül a társaságot illetik.²¹

Az apportként teljesített jogok hasznosításából származó (jogdíj)bevételek a társaságot illetik, ebből a tag, és rajta keresztül a házastárs abban az esetben részesülhet, ha a nyereség osztalékként a társaságból kifizetésre kerül, ugyanakkor azonban már elveszti jogdíj jellegét és az általános szabályok szerint alakul a sorsa.²² Világos azonban, hogy ez esetben csak a díjból részesedik a szerző és a házastárs.

A SZERZŐI JOG ÖRÖKLÉSE

Az öröklés útján való egyetememes jogutódlás egyben a lehető legteljesebb jogutódlás is, amely a szerzői jog tekintetében végbe mehet, még akkor is, ha a magyar jog alapján ez sem jelentheti azt, hogy a szerzőtől elkülönülő személy az egész jogcsokrot teljes egészében megszereshetné. A szerzői jog öröklése tekintetében az Sztj. indokolása nem tartalmaz részletes magyarázatot, de kiterjedten magyarázza az Sztj. vegyes jellegét a tekintetben, hogy erősebben elválaszthatónak tartja a szerző személyétől is a szerzői jogot, valamint a vagyoni és személyhez fűződő jogokat is egymástól, így közelítve a törvényt a dualista koncepció felé a korábbi, merevebben monista rendszertől.²³ Ezt azért érdemes itt kiemelni, mert a vagyoni és személyhez fűződő jogok halál utáni

¹⁹ Ptk. 3:88. § (1) bekezdés.

²⁰ Kisfaludi András: Társasági tagsági jogok a hagyatékban. Magyar Jog, 1991/3. 149. o.

²¹ Ptk. 3:88. § (1) bekezdés.

²² A felhasználási és vagyoni jogok apportálhatóságáról ld. részletesen Faludi Gábor: A felhasználási szerződés. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 2000. 207–209. o.

²³ Indokolás az Sztj. 1–9. §-ához.

¹⁸ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Sztj.) 30. § (1) bekezdés.

fennállása tekintetében is jól megmutatkozik ez az intenzívebb szétválasztás, illetve mivel ez is a szerzői jog öröklésének általános rend szerinti rendezése irányába mutat. Ugyanakkor az örökösök körének az általános rendtől eltérő módon való megállapítása olyan jogalkotói megfontolás alapján történhetett, ami jobban figyelembe vette a szerzői jogok személyiséghez kötöttségét.

A szerzői jog öröklése tehát a polgári jog általános szabályai szerint alakul, és csak szűk körben alkalmazandók rá kifejezett speciális rendelkezések. E tekintetben a polgári jogi kodifikáció során nem merült fel változtatási igény. Mindazonáltal a Ptk.-beli új öröklési rendszer kezdettől vállaltan ragaszkodik a hagyományokhoz,²⁴ ez pedig végső soron azt is jelenti, hogy a Ptk. sem nyújt (sokkal) több segítséget a szerzői jog öröklésével kapcsolatban felmerülő kérdésekhez, mint korábban.

Itt érdemes előrebocsátani az öröklési kérdések és az előző fejezetben tárgyalt problémák összekapcsolásaként, hogy a házassági vagyoni szerződésnek nem egyedül a házassági vagyoni jogban van jelentősége, mivel az öröklés rendjét is érdemben befolyásolhatja, méghozzá akkor, ha a házassági vagyoni szerződésbe halál esetére szóló rendelkezést is belehelyeztek, ami ilyen módon egyenértékű rendelkezés a házastársak közös végrendeleteként tett végintézkedéssel.

A házastárs a házastársi különvagyoni részét képező vagyontárgyak (így a szerzői jog) vonatkozásában a törvényes öröklés általános szabályai szerint örököl, a házastársi közös vagyoni tartozó díjak (illetve a fentiek szerinti, közös vagyoni tartozó vagyoni és felhasználási jogok) tekintetében a közös tulajdon szabályai szerint osztatlan közös tulajdon van, amelynek a rá eső eszmei hányadát meghaladó részben szintén az öröklés szabályai szerint részesül. A később (vagyis az örökhagyó halálát követően) esedékessé váló díjak tekintetében a házastársi közös vagyoni jelleg már nem áll fenn, így azok tekintetében a díjon fennálló teljes követelés a hagyatékhöz fog tartozni. Nem befolyásolja tehát ezt az, hogy a felhasználási szerződést az örökhagyó életében kötötték, illetve hogy akár a felhasználás is megtörtént az örökhagyó életében. Ha a felhasználási díjat ezt követően kell kifizetni, akkor az a hagyatékhöz fog tartozni. Ez a hagyatékhöz tartozó egyéb pénzek sorsát osztja. Ha az esedékes díjak nem folynak be a halál előtt, akkor a szerzői jog öröklésével a díj követelés joga száll át az örökösre.

Az örökölhetőséget befolyásolják nem kifejezetten öröklési jogi rendelkezések is, különösen az, hogy mely szerzői (vagyoni) jog forgalomképes és történt vele kapcsolatban átruházás.

Azokban az esetekben, amelyekben az Szjt. kifejezetten megengedi a szerzői jog vagy a vagyoni jogok átruházását, különös gondossággal kell eljárni, mivel ezek a jogok élők között is forgalomképesek és ha olyan szerződést kötött a jogosult (akár a korábban említettek szerint a házastársával), amelyben végleges hatállyal átruházta

a vagyoni jogait, akkor azok a jogok fő szabály szerint nem fognak a hagyatékba tartozni (feltéve, hogy a jogátruházó szerződés nem a szerző életben léteire vonatkozó kikötéssel született, mert ez utóbbi esetben értelemszerűen a szerződés megszűnik a szerző halálával és a jogok visszaszállnak, a hagyatékba tartoznak²⁵). A teljes és végleges jogátruházás megszünteti azt a lehetőséget, hogy a jogok a hagyaték részeivé váljanak.²⁶ Még ebben az esetben is figyelmet kell azonban arra fordítani, hogy a jogátruházás sem terjed ki automatikusan az átdolgozási jog átengedésére, így akkor is, ha egyébként van „túlélő” jogátruházó szerződés, előfordulhat, hogy az átdolgozási jog mégiscsak a hagyaték része lesz. Ha a jogátruházás területileg, felhasználási mód szerint korlátozott volt, értelemszerűen a nem érintett területek, felhasználási módok tekintetében szintén a hagyaték tárgyává válnak a vagyoni jogok. Ugyanígy nem kétséges, hogy az átruházás idején ismeretlen felhasználási mód engedélyezésére vonatkozó vagyoni jog sem száll át, vagyis a hagyaték tárgyát fogja képezni.

A nem átruházható vagyoni jogok tekintetében kötött felhasználási szerződés alapján keletkező felhasználási jog már csak korlátozottan forgalomképes, méghozzá eleve akkor, ha a felhasználói oldalon nem személyhez kötött, azaz a szerző engedélyt adott a felhasználási szerződésben a felhasználási jog harmadik személy számára történő átengedésére. (Ezt az utalást nem tartalmazó szerződés a felhasználó halála esetén megszünteti a felhasználási engedélyt.) Az olyan felhasználási szerződés alapján fennálló felhasználási engedély, amely a szerző halálával megszűnik, nem képezi a hagyaték részét, legfeljebb a fennmaradt szolgáltatások teljesítésére vonatkozó követelés (viszont a jogutód értelemszerűen ilyen esetben új engedélyt adhat a felhasználónak).²⁷

Mind a törvényes, mind a végintézkedésen alapuló öröklés lehetséges a vagyoni jogokkal kapcsolatban, méghozzá csupán az élő örökösök közötti átruházhatatlanságot feloldó könnyítéssel, vagyis hogy a vagyoni jogokat öröklés útján megszerző személyek azokról egymás javára rendelkezhetnek. Ez az átengedés igen gyakran a több örökös (esetleg hasznélvező) által megszerzett jogok gyakorolhatóságának elemi feltétele (különösen igaz ez, ha az örökösök a korábbi házasságból való leszármazók, és az örökhagyó halálakor későbbi házastárs). A szabály egyúttal kizárja, hogy az öröklési jogi jogcímen szerzők harmadik személyek számára átruházzák az általuk öröklött jogokat, vagyis ezek a jogok még az örökléssel sem válnak teljesen forgalomképesé. Figyelemmel arra, hogy a halála esetére már a szerző maga is szabadon dönthet az öröklés rendjéről (gyakorlatilag az ő javára megnyitotta ezzel a törvény a forgalomképességet), álláspontom szerint egyébként bármely élők

²⁴ Weiss Emilia: A Ptk. öröklési jogi könyvének koncepciója, Polgári Jogi Kodifikáció, 2001/6. 16. o.

²⁵ A jogátruházó szerződések „visszafordíthatók”. Ld. Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, 2014. 51. §-hoz írott magyarázat.

²⁶ Petrik Ferenc (szerk.): A szerzői jog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990. 72. o.

²⁷ Faludi Gábor: a 7. l. l. b. -ben i. m. 582. o.

közti átruházásra vonatkozó korlátozásának az indokoltsága is megkérdőjelezhető.

Megjegyezhető, hogy sem a régi, sem az új szabályozás nem tudja (és egyértelműen nem is akarja) továbbra sem kezelni azt a helyzetet, ha a szerző többször házassodik, és így az egyes művek tekintetében bármennyire is a korábbi házastárs játszott támogató szerepet, a vagyoni jogok mégis a szerzővel annak halálakor fennálló házasságában élő, őt túlélő házastársat fogják illetni (akár a korábbi házasságból való leszármazók mellett is, ami tovább nehezítheti a joggyakorlást).

A régi Ptk. alapján a túlélő házastárs a szerzői jogra nézve haszonélvezeti jogot örökölt amellett, hogy az álagörökösök szerezték meg a haszonélvezet alapjául szolgáló vagyoni jogokat. A gyakorlatban és az elméletben is erősen vitatott volt, de ez a vita még a régi Ptk. hatálya idején nyugvóponttra jutott.²⁸

A Ptk. alapján a túlélő házastársnak az egy gyermek-részben való részesülésére vonatkozó újítása talán egy fokkal egyszerűbbé teheti az örökösársak közti együttműködést, akiket egyébként úgy kell tekinteni, mintha szerzőársak lennének.

Az mégis sajátos a hagyaték egyéb elemeinek örökléséhez képest, hogy egységes szerzői jogot örökölnék ugyan, de ez a jog elvileg szabdalható bármilyen módon, az örökösök megállapodása szerint akár területileg, akár időben, akár felhasználási módok szerint.

Ebben az esetben valamely örökösársnak a felhasználáshoz való hozzájárulásának elmaradása nem pótolható bírói úton, emiatt viszont szerencsésebb lenne ilyen esetben a közös tulajdonra vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni, ami a szótöbbségi döntéshozatalt is lehetővé teszi a hasznosítás tekintetében, könnyebben elérve ezzel a felhasználáshoz való hozzájárulást.²⁹ Ez a megoldás még távolabb viszi a személyhez kötődő jellegtől a szerzői jogoknak a szerző halálát követő gyakorlását.

Még ha a joggyakorlás tekintetében elfogadható is a közös tulajdon szabályainak alkalmazása, a megszüntetés szabályai nyilvánvalóan nem alkalmazhatók, de ezt a kérdést – részben legalábbis – rendezik az örökösársak közti rendelkezés szabályai. Az Szjt. Kommentárjának a Ptk.-hoz frissített magyarázata értelmében azonban a szerzői jog öröklése osztatlan jogközösséget, jogosulti együtteséget teremt több örökös öröklése esetén, és emiatt sem lehetséges a hagyatéki jogközösség minden megosztási módjának alkalmazása. Ilyenkor az osztályos egyezség, vagy az örökösök jegyzőkönyvbe foglalt megállapodása szerinti képviselő útján való joggyakorlás segíthet.³⁰

Összességében azonban nem lehetséges a többségi joggyakorlás, ami a személyhez fűződő jogok gyakorlása miatt is indokolhatónak tűnik.

Az Szjt. hallgat a személyhez fűződő jogok örökléséről,

viszont ezek védelmi ideje idomul a vagyoni jogokéhoz, ilyen módon pedig minimálisan szükséges, hogy a jogosult halálát követően a jogok gyakorlójának személyéről legyen jogszabályi rendelkezés. A jogalkotó azt a megoldást választotta, hogy nem nevesített külön kegyeleti jogot, hanem a szerző személyében fennálló jogok gyakorolhatóságának feltételeit szabályozta.

Az Szjt. 14. § (1) bekezdés értelmében a szerző halálát követően a személyhez fűződő jogai tekintetében rangsorba rendezve elsősorban az irodalmi, tudományos, művészi hagyaték gondozásával megbízott személyt kell fellépésre jogosultnak tekinteni, ez alatt pedig egyértelműen nem azt kell (csak) érteni, aki a vagyoni jogokat örökölte. Tekintve a házastársnak az alkotóhoz fűződő kapcsolata sajátosan szoros jellegére, nem ritka az, hogy ő legyen a hagyaték gondozásával megbízott személy, még akkor is, ha a vagyoni jogokat esetleg a leszármazókkal együtt is örököli (vagy kizárólag a leszármazók örökölik azokat). Ha a művészeti hagyaték gondozásával megbízott és a vagyoni jogokat öröklő személy nem ugyanaz, akkor az a sajátos helyzet áll elő, hogy a hagyaték gondozásával megbízott személy fog tudni fellépni a személyhez fűződő jogok megsértése ellen, míg a felhasználási engedélyt (adott esetben a személyhez fűződő jogot sértő felhasználásra) az örökös fogja megadni. A hivatkozott rendelkezés rugalmas annyira, hogy amennyiben a hagyaték gondozásával megbízott nem lenne elég gondos a személyhez fűződő jogok megsértése elleni fellépésben, ezt a lehetőséget kiegészítő jelleggel biztosítja a vagyoni jogok örököse számára is. A szabály arra nem ad választ, hogy mi történjen, ha a vagyoni jogok örököse megadja az olyan mértékű átdolgozási engedélyt, amely azonban személyhez fűződő jogot sért. Az irodalomban Gyertyánfy Péter szerint ebben az esetben a személyhez fűződő jogi érdeknek kell elsőbbséget adni.³¹

Mindebből levonható az a következtetés is, hogy törvényi szinten elismerten a túlélő házastársnak nincs kiemelt joga a szerzői személyhez fűződő jogok gyakorlása tekintetében, és csak abban az esetben válhat jogosulttá a fellépésre, ha legalább ő a hagyaték gondozásával megbízott személy, illetve ő a vagyoni jogok örököse. Figyelemmel arra, hogy a régi Ptk. alapján a túlélő házastárs csak haszonélvezetet örökölt, nem volt jogosult a személyhez fűződő jogok érdekében való fellépésre, a személyhez fűződő jogok gyakorlása szempontjából úgy tűnik, mégis fontos előrelépés történt, amit egyértelműen a túlélő házastárs pozíciójának indokolt megerősödéseként kell értékelnünk.

A jogok társaságba való bevitelével csak abban az esetben jöhet szóba az örökösök jogutódlása, ha az apport a szerző életére szolgált. Jelenleg arra nincs egyértelmű válasz, hogy mi történhet, ha a társaság a szerző halálát követően jogutód nélkül megszűnik. A védelmi időn belül visszazállnak-e a jogok a jogutódra? Viszont az apport általában lényegében a társaságba bevitt jogok tekintetében a forgalomképesség végleges megszerzése

²⁸ A vitát a Legf. Bír. P. törv. 20 178/1970. sz. ítélet döntötte el.

²⁹ *Petrik Ferenc* (szerk.): *A szerzői jog, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990. 73. o.*

³⁰ *Gyertyánfy Péter* (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, 2017. [online] In: Ügyvéd Jogtár. Complex, Budapest, 2017. 08. 01. [2017. 08. 17.] 9. -hoz fűzött magyarázat 7. d) pont.*

³¹ *Gyertyánfy Péter* (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, 2014. 146. o.*

felé hat, de legalábbis azt jelenti, hogy az eredeti jogosult örökösei a társaságba való belépéssel, vagy a társasággal való elszámolás útján nem válhatnak újra jogosulttá, ha úgy tetszik, a végleges apportálásból a szerzői jog örökösei (és így a túlélő házastárs) számára nincs kiút és ebben az esetben a személyhez fűződő jogok gyakorlása marad számukra.

ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

A házasság szerepének napjainkban lezajló átértékelődése jogi jelentésében, tartalmában, jelentőségében is evidensen jelenik meg. A szerzői jog személyiséghez szo-

rosan kötődő jellege miatt a házastárs hozzáférése a jogokhoz legfeljebb öröklés útján lehetséges, de az élők közti viszonyokban legfeljebb a házastársi viszony fennállása idején esedékes díjakban való részesedésben mutatható ki, a szerzői jogi rendszer e tekintetben sem lép ki az általános elvei köréből. Mindazonáltal a házassági vagyoni jog, valamint az általános öröklési jog és a szerzői jog szabályainak egymásra vetítése több esetben nehézségekkel is jár, ami felveti egyes segítő részletszabályok bevezetésének szükségességét. Alapvetően viszont megvannak azok a jogi eszközök, amelyek lehetővé teszik a törvényi szabályok sajátos esetekre tekintettel való finomhangolását, mind a házastársi vagyoni jog, mind az öröklési jog területén.